

Balkan Matbuat Birliği Konferansı (1937)

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Türk dış politikasında takip edilen barış ve uzlaşma siyaseti çerçevesinde Balkan milletleri ile de ilişkiler kuruldu. Dostluk antlaşmaları yoluyla ilişkiler geliştirilmeye çalışıldı. Mustafa Kemal'in öncülüğünde sorunların barış yoluyla giderilmesinin yanı sıra, kültürel, iktisadi ve birçok alanda işbirliği yapılması için girişimler başlatıldı. Bu dönemde bir Balkan Birliğinin kurulması gündeme geldi. Başta Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya ve Romanya olmak üzere Balkan devletleri arasında her yıl konferanslar düzenlenmesi kararı alındı. Sırasıyla Birinci Balkan Konferansı (5 Ekim 1930) Atina'da, İkinci Balkan Konferansı (20-26 Ekim 1931) İstanbul'da, Üçüncü Balkan Konferansı (23-26 Ekim 1932) Bükreş'te, Dördüncü Balkan Konferansı (5-11 Kasım 1933) Selanik'te yapıldı. Nihayet bu konferanslar neticesinde Balkan devletleri arasında birçok konuda mutabakat sağlandı ve 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı Atina'da imzalandı. Bu birlik Balkanlar için bir tehdit olarak algılanan Mussolini İtalya'sına karşı bir savunma ittifakı gibi lanse edilmişti. Ama Bulgaristan'da bu dönemde gerçekleşen askeri darbe ve aşırı milliyetçi bir hükümetin kurulması, Türk azınlığa yönelik saldırıların artması, Türkiye ile Bulgaristan ilişkilerinde gerilime yol açmıştı. Revizyonist bir ülke konumunda olan Bulgaristan kurulan bu Balkan Antantının kendisine karşı olduğunu düşünüyordu ve bu oluşumda yer almadı.

Siyasi özelliği ön planda olan bu ittifakın yanı sıra dört Balkan ülkesi kültür alanında da temaslarda bulundu. Mustafa Kemal Atatürk bu iş birliğini desteklemiştir. Bu konudaki görüşü şöyledir: *"Gözlerimizi kapayıp herkesten ayrı yaşadığımızı farz edemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp, dünya ile ilgisiz yaşayamayız. İleri ve uygar bir millet olarak çağdaş uygarlık alanı içinde yaşayacağız."* Türk basınının gelişmesi için bu dönemde önemli adımlar atılmış, 1931 yılında Matbuat Kanunu kabul edilmiş, 1933'te Basın Genel Direktörlüğü oluşturulmuş ve 25-27 Mayıs 1935'te Ankara'da Birinci Basın Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kurumun amaçlarından biri de yabancı basını takip etmektir. Bu şekilde Balkan ülkeleriyle basın alanında da işbirliğinin geliştirilmesi kurumun hedefleri arasında yer alıyordu.

Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'nın girişimiyle ve Türkiye'nin de katılımıyla 11 Haziran 1936'da Bükreş'te ortak bir konferans düzenlendi. Bu konferansta bir Balkan Matbuat Birliği Kurulması planlandı. Ardından Türkiye'de Balkan Matbuat Birliği Türk Milli Komitesi kuruldu. Kurulan Balkan Matbuat Birliğinin ilk kongresi aynı tarihte gerçekleşen Balkan Antantı Konsey toplantısıyla birlikte 15-18 Şubat 1937 tarihlerinde Atina'da düzenlendi.

Atina'daki Balkan Antantı Konseyi toplantısında dört ülkenin dışişleri bakanları buluştu. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras temsil ediyordu. Aynı toplantıda gerçekleşen Matbuat konferansında ise Türkiye'den Basın Genel Direktörü ve Balkan Matbuat Birliği Türkiye Milli Komitesi başkanı Vedat Nedim Tör başkanlığında bir heyet yer alıyordu. Heyet hususi trenle önce Selanik'e giderek Atatürk'ün doğduğu evi ziyaret etti ve ardından Atina'ya geçti.

Konseyde Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Yugoslavya Dışişleri Bakanı Dr. Milan Stoyadinoviç, Yunanistan Başbakanı General İoannis Metaksas ve Romanya Dışişleri Bakanı M. Antonescu yer almıştır. Balkan Matbuat kongresine gelecek Türkiye, Yunanistan, Romanya matbuat murahhaslarını karşılamak için hazırlıklar yapılmıştır. Bazı murahhaslar toplantı öncesi gelmiş olup, diğerleri sabah büyük alkışlar arasında Atina'nın Larisa istasyonunda General Metaksas, Matbuat Umum Müdürü Papadakis, vekiller, siyasi ve askeri zevat, Balkan Antantı devletleri elçileri ve konsoloslukları ile çok kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır. Tören alayına mensup bir kıta selam resmini ifa etmiş ve bando Türk, Yugoslav, Romen ve Yunan milli marşlarını çalmıştır.

Balkan Antantının kuruluşundan dört yıl sonra gerçekleşen bu Kony toplantısından kısa süre önce 24 Ocak 1937'de Yugoslavya, Balkanlarda tehdit olarak görülen Bulgaristan ile bir dostluk anlaşması imzaladı. Bu da Yugoslavya'nın Balkan Antantı yoluyla güvenliğini sağlayamayacağı ve bu nedenle ikili bir politika yürüttüğü, hatta Balkan Antantının fiilen sona erdiği şeklinde yorumlandı. Buna karşı Tefik Rüştü Aras toplantı öncesinde *"bu toplantıda Balkan Antantının mevcudlar içinde en sağlam teşekkül olduğu görülecek"* diye beyanat verdi. Fakat Atina'daki toplantıdan kısa süre sonra, 25 Mart 1937'de Yugoslavya tehdit olarak gördüğü İtalya ile de bir anlaşma imzaladı ve Balkan Antantı fiilen İtalya ve Bulgaristan'a karşı bir ittifak olma özelliğini kaybetti.

Bu siyasi atmosferde düzenlenen Matbuat kongresinin 15 Şubat 1937'de öğle vakti açılış merasiminde Balkan ülkeleri Dışişleri Bakanları da hazır bulundu. Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras kongrenin yapıldığı Atina Akademisi salonuna girer girmez uzun bir alkış tufanına tutuldu. Bütün kongre azaları ayakta dakikalarca Dışişleri Bakanını selamladı. Yunan Matbuat ve Turizm Bakanı M. Nikolidis kongrenin resmi açılışını yaptı. Nikolidis bu toplantının Balkan siyasetini idare edenlerin teşebbüslerini takviye edecek olan Balkan matbuatı temsilcilerini bir arada görmekten mutlu olduğunu belirtti. Açılıştan sonra sırasıyla Türkiye, Yugoslavya ve Romanya baş murahhasları söz aldı. Kongrede Türkiye Cumhurreisi Atatürk, Yunan Kralı Georg, Romanya Kralı Carol, Yugoslavya Krallığı Naibi Prens Pavle ile Türkiye Başvekili İsmet İnönü ve Romanya Başvekili Tatarescu'ya *"tazim ve teşekkür"* telgrafları çekilmesine karar verilmiştir. 16 Şubat'ta Balkan Antantı devletleri Matbuat kongresi üç komisyon halinde çalıştı. Türkiye baş temsilcisi Vedat Tör, Manevi Yakınlık Encümeni başkanlığı yaptı. Siyasi Encümeni başkanlığını Romanya başmuhahhası Nezesk, Teknik Encümen başkanlığını ise Yugoslavya başmuhahhası Sokiç yaptı.

Kongrenin ilk gününde dört müttefik ülkenin dışişleri bakanlarının fahri başkan seçilmelerine karar verildi. Yunan komitesi; matbuat birliklerinin kurulması, Balkan merkezlerinde muhabirler bulundurulması, matbuat ve posta ücretlerinin yarıya düşürülmesi, Avrupa ülkelerinde *"Balkan menfaatlerini rencide edecek yazıların"* takip edilmesi gibi ilginç tekliflerde bulundu.

17 Şubat 1937'de yapılan son toplantı sonrası Balkan matbuat kongresi temenni niteliğinde 8 karar aldı. Bu kararlar şöyledir:

"1. Balkan antantına dahil devletler matbuatının ne doğrudan doğruya ne de ecnebi gazetelerden naklen yekdiğeri aleyhinde neşriyat yapmaması, şüpheli menbalardan gelen haberlerin neşredilmemesi.

- 2. Dört müttefik ve devlet matbuatı arasında teması temin için profesyonel matbuat müşavirlikleri ihdası.*
- 3. Dört Balkan ajansının Balkanlıların taleplerini dünyaya tanıtması ve Balkan milletlerinin yekdiğerine daha ziyade yaklaşması için servisler çıkarması.*
- 4. Matbuata ait posta, telgraf ve telefon ücretlerinin haddi âsgarîye indirilmesi.*
- 5. Radyo servisleri yapılması, konferanslar verilmesi, dört memleket lisanile yazılmış Balkan mecmuasının neşri ve Balkan eserlerinden muhtelif kütüphaneler vücuda getirilmesi.*
- 6. Balkanlıların millî bayramlarında hususî neşriyat yapılması.*
- 7. Balkan gazetecilerinin grup halinde karşılıklı seyahatler tertip etmeleri.*
- 8. Yugoslav murahhasının talebi üzerine, Balkanları Avrupa'ya en ziyade tanıtacak eseri yazan muharrire bir mükâfat verilmesi."*

Alınan bu kararlar birçok açıdan dikkate değerdir: dönemin siyasi elitleri basının propaganda aracı olarak işlevinin

bütünüyle farkındadır. İyi siyasi ilişkilerin kurulabilmesi ve sürdürülebilmesi için basın da bu hedefe yönelik hizmet etmesi zorunluluğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Örneğin dört ülke basınının birbiri aleyhinde yayın yapmaması, aralarında yakın iletişim ve işbirliği, ortak dergi çıkarılması, kütüphaneler arası kitap değişimi, ortak hedefe hizmet eden gazetecilere basın ödülü verilmesi gibi maddelerle çok yönlü bir işbirliği çerçevesi çizilmiştir.

Toplantının kapanışında heyecanlı bir konuşma yapan Yunan komite başkanı Nikolidis dört ülkedeki gazetecilerin ittifak ve barışın sağlanmasındaki büyük rollerine işaret etmiştir. Türk komitesinin başkanı Vedat Tör de bu konferansı dünyada barışın tesisi için önemli bir adım olarak değerlendirmiştir. Konuşmasında:

“Müşterek eserimizden dolayı bu kadar müfthir olmakta tamamen haklıyız. Keşmekeş içinde olan ve siyasî ihtirasların yıkıcı fırtınalarile sarsılan bu âlemde, henüz aklını başına almamış olan bu dünyada, bizim kuvvetli imanımız, insanın hür olarak yaşayabileceği ve: ‘Barışı koruyorum ve koruyacağım, insanlık için çalışıyorum’ diye bağırabilmekten büyük bir sevinç duyacağı bir köşe tesisine muvaffak olduk” dedi ve konuşmasını *“Yaşasın Balkan antantının yaratıcı fikri”* sözüyle bitirmiştir.

Balkan matbuat birliğinin ikinci konferansı Balkan Antantı Ekonomik Konseyi toplantısıyla eş zamanlı olarak 7-14 Nisan 1938’de İstanbul’da gerçekleştirilmiştir. Yıldız Sarayında başlayan konferansın başkanlığını Yunan delegeleri üstlenmiştir. Konferansta Yunan matbuat delegesi reisi Bay Seferyadis, Türk milli komitesi reisi Yunus Nadi, Yugoslav heyeti reisi Bay Yovanoviç ve Romen heyeti reisi Bay Dragu yer almıştır.

İstanbul’da toplanan bu Balkan Antantı Matbuat Konferansında, siyasi, kültürel ve teknik komisyon daha önceki kararlara uygun olarak şu kararlar alınmıştır:

Teknik Komisyonun aldığı kararda Balkan Antantı ülkelerinin gazetecilerinin özlük haklarının iyileştirilmesi ve aralarındaki iletişim ve haberleşmeyi kolaylaştırmak ve hızlandırmak için *“Balkan Antantı memleketleri arasında doğru telefon hatlarının temini”*, *“Balkan Antantı dört başşehri arasında hususi konuşma saatlerinin tayini”* maddeleri yer almaktadır. Hatta bu kararda *“alakadar makamların matbuat görüşmeleri için sabahları 11-12 arasını ve akşamları da saat 20’yi tercih etmeleri”* önerilmektedir. Dört ülkenin haber ajansları Anadolu, Atina, Avala ve Rador’un gazete muhabirlerinin telgraflarına öncelik verilmesi ve bu şekilde *“Balkan efkârı umumiyyesinin bir an evvel Balkan meseleleri hakkında doğru haberler alabilmesi”* talep edilmektedir.

Siyasi Komisyon ise *“Milli Komitelerin”* daha sık toplanması ve verimliliğin artırılmasını, *“İlk tedrisata ait mektep kitaplarından Balkan memleketlerinin birbirine karşı husumet besleyebilmelerine mani olmak için dört memleketin dostluğuna hanel getirecek mahiyette yazıların çıkarılması hususunda alakadar makama müracaat”* edilmesini kararlaştırmıştır. Ayrıca *“Aynı müracaatı, mevzubahis mektep kitaplarına dört memleket arasındaki dostluğu arttıracak mahiyette yazıların ilavesi için yapmak”* karara bağlanmıştır. Bunun yanında *“Dört memleket arasındaki kültürel yaklaşımayı kolaylaştırmak maksadıyla Balkanlar arası vokabülerler basılması için tabiler nezdinde müracaatta bulunmak”*, yani bölge dillerinin öğrenilmesini ve kullanılmasını sağlamak da kararlar arasındadır. Bu kararlar arasında bir çeşit ortak tarih projesinin de yer aldığı görülmektedir. Nitekim beşinci maddede *“Türk Tarih Cemiyeti ile diğer memleketlerde buna muadil olan müesseselerin, milletlerinin tarih ve medeniyetine dair yazacakları bir tarih kitabını komşularının kendilerini iyice tanımalarını temin için dört lisanda bastırmaları”* şeklinde bir karar söz konusudur.

Kültürel Komisyonun Kararları da yukarıdaki kararları destekler niteliktedir. Atina’daki konferansta kararlaştırılmış olan Balkan Antantı Konferansının yayın organı olarak *“Balkanik bir mecmuanın çıkarılması”* ilk madde olarak belirtilmiştir.

Bunun yanında “Gazeteciler teatisi”, “Gazeteciler seyahati”, “Malumat, eser ve film teatisi” şeklinde basın ve yayın alanında karşılıklı iletişim ve değişimi güçlendirecek maddeler sıralanmıştır. Bunların da ötesinde “Balkan Antantı fikrini halka yaymaya yarayacak bir film senaryosu yapmak” şeklinde bir madde de kararlar arasında yer almaktadır. Bu konferansın ana mesajı olarak “ Balkanlar Balkanlılarıdır” sloganı dönemin basınında ön plana çıkarılmıştır.

İstanbul’da yapılan bu konferansın sonunda alınan kararlar, Atina’da alınan kararları destekleyen ve geliştiren niteliktedir. Bu konferansların etkisiyle 27 Haziran 1938’de Türk Basın Birliği kurulması kanunu çıkarılmıştır.

Sonuç olarak 1937’de Atina’da alınan bu kararların dört ülke basınında da yer alması, bu toplantıya verilen önemi göstermektedir. Bununla birlikte bu kongrenin siyasi bir kongrenin güdümünde olduğunu unutmamak gerekir. Bütünüyle siyasi ittifak ilişkilerine bağlı olan bu işbirliği, Balkan Antantı ile sağlanan siyasi ittifakın aynı sene içerisinde önemini kaybetmeye başlamasıyla birlikte bir temenni olarak kalacaktır. Olumlu bazı gelişmelere katkı sağlamakla birlikte gerçek bir uygulama fırsatı bulamamıştır. Bu süreçte Atatürk’ün Selanik’teki evi Selanik Belediyesi tarafından Atatürk’e hediye edilerek anahtarı Türkiye’nin Selanik Konsolosluğuna teslim edilmiştir. Bu konferansların Balkan ülkeleri arasındaki işbirliğinin tarihi açısından kayda değer bir yerinin olduğunu ifade etmek gerekir.

Neriman ERSOY HACISALİHOĞLU

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, fon kodu 30-10-0-0, nr. 227-530-17, (18.04.1938)

Sürelî Yayınlar:

Akşam

Cumhuriyet

Haber

Kurun

Tan

Ulus

Ulusal Birlik

Barlas, Dilek ve Anđelko Vlašić, “The Balkan Entente in Turkish-Yugoslav Relations (1934-41): The Yugoslav Perspective”, **Middle Eastern Studies**, 52(6) (November 2016), s. 1011-1024.

Er, Turgut, **Türkiye’de Basın-Yayın ve Tanıtma**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2003.

İskit, Server, **Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları**, Başvekalet Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 1943.

Kılıç, Semra, “Balkanlar’da Barışın Tesisine Giden Yol: Balkan Basın Birliği (1937-1938)”, **Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi**, IX, S. 2 (Aralık 2020), s. 221-250.

Kolođlu, Orhan, **Türk Basını. Kuvayı Milliye'den Günümüze, 70. Yılında Cumhuriyet Basını**, Kùltür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

Tör, Vedat Nedim, **Yıllar Böyle Geçti**, 2. Baskı, Yapı Kredi Kùltür Yayınları, İstanbul 2010.

Tuna, Serkan, "Balkan Antantı Basın Konferansları", **9. Uluslararası Atatürk Kongresi (12-15 Kasım 2019)**, Amasya, s.2073-2114.

Turan, Murat, "Türkiye'de Kemalist Basının Gelişim Aşamaları ve Birinci Basın Kongresi (1935)", **Belgi**, S. 20 (Yaz 2020/II), s. 2511-2535.

28/01/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/balkan-matbuat-birligi-konferansi-1937/?pdf=4594> adresinden erişilmiştir